

Les excavacions arqueològiques del castell d'Algars de Batea

Anton Monner
cronista de Gandesa

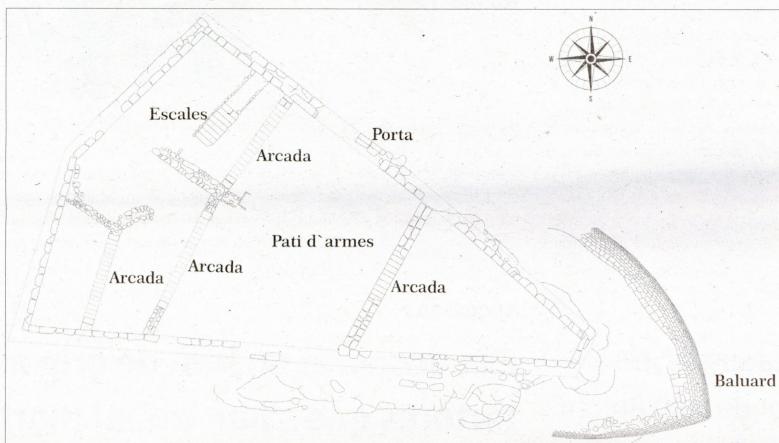

El riu Ebre va ser durant segles la via de comunicació entre la Mediterrània i la península Ibèrica, i pel port de Tortosa hi circulaven mercaderies i passatgers. Era el viatge més còmode, segur i ràpid. Des del riu sortien els camins per circular per les viles de l'interior. Un de principal anava entre Casp i Xerta, passant pel lloc de l'Algars, venint de Maella, i continuava a Batea, Gandesa i Pinell, i d'estes poblacions sortien els diferents ramals que delimitaven tot el territori al sud del riu Ebre. L'Algars, doncs, va ser un punt estratègic per l'encreuament del camí i el riu del mateix nom que passava per aquest indret.

La fertilitat i la riquesa de les terres d'ambdues ribes del riu, l'orografia de petits barrancs que, tots ells, desembocaven al riu, aïllats i poc habitats, amb masos disseminats i situats a pocs quilòmetres dels Ports de cara al sud i la frontera amb l'Aragó de cara a orient, el convertiren en un indret molt desitjat pels bandolers en el transcurs de la història. Era terra de marca i molt fàcil d'atacar, sobretot en temps de les ràtzies dels àrabs refugiats als Ports.

Per ser obligat punt de pas, des de temps protohistòrics es va habitar per les diferents civilitzacions fins a meitat del segle XX en què encara constaven censats 35 habitants. Poc a poc, com va succeir iva avall a la població veïna de Pinyeres, avui també deshabitada, les famílies van emigrar a Batea. Només hi van quedar restes del castell i l'església parroquial, dedicada a Sant Joan.

El castell andalusí va ser conquerit per Ramon Berenguer IV, cap a la meitat del segle XII. Anteriorment ja havia estat ocupat, uns anys abans, pels aragonesos, però aviat retornà als àrabs. Aconseguits els castells més forts del territori de Tortosa el 1148, Lleida, el 1149 i Miravet, el 1153, per Ramon Berenguer IV, els castells d'Orta, Siurana i Algars, calgueren uns anys més tard. Aquest comte-rei donà als cavallers de l'orde del Temple tot el territori de la Batllia de Miravet, per tal que fos administrat i repoblat, on constava

Planta del castell Algars.

el castell de l'Algars, el mateix 1153. El rei d'Aragó, Ramir II, sogre del comte Ramon Berenguer IV, havien acordat en el moment d'establir el casament amb Peronella, l'any 1137, que tota la riba sud de l'Ebre, amb Tortosa, i les conquestes de cara a València serien de Catalunya. El castell de l'Algars, fronterer, representava per Catalunya una línia de defensa essencial. Aragó, malgrat l'acord, mai va renunciar a la sortida a la Mediterrània, tot i no aconseguir-ho.

Però els territoris de marca o frontera, i aïllats, com era l'Algars, resultaven difícils de mantenir-hi la població. Les ràtzies àrabs causaven vertaders estralls. I en principi fou més una terra de defensa que de repoblament. Vet aquí que la primera carta d'assentament de població del 1181, atorgada a favor de Bernat de Granell l'any 1181, no re-

eixí, i 6 anys més tard renuncià a la propietat de nou en favor dels Templers. L'any 1216, anà a parar a mans del noble Artal d'Artesulla, casat amb Elvira de Cervelló. Aquest cavaller era també propietari de la Vall de Batea, la vila de Nonasp i de Bot, però pels documents anteriors aquestes terres havien de ser administrades i repoblades pels Templers. Per solucionar-ho arbitraren una concòrdia per la qual les rendes de Gandesa anirien a parar a la família Artesulla, fins a la mort de l'Elvira, i tots els territoris passarien tot seguit a mans de l'orde del Temple. Els Artesulla, domiciliats a Gandesa, al que avui es coneix per palau de l'Inquisidor, retornaren totes aquestes propietats als Templers i, amb aquestes, el castell de l'Algars, encara que tampoc hagué de reeixir el repoblament, perquè l'any 1281 s'atorga en document signat pel

preceptor de Miravet, Pere de Tous, el territori de l'Algars a 6 habitants de Batea. Des d'aquell moment es consolidà la població, i al cens del 1359 ja hi trobem 13 focs habitats, i el 1429, 22 focs, o sigui, uns 90 habitants. Amb els alts i baixos de la guerra dels carlins, l'Algars perdé l'ajuntament i fou absorbit pel de Batea l'any 1841.

Este castell tan important per necessitats de comunicació de la Batllia de Miravet, els dos primers segles de la reconquesta, i per la Castellania d'Ampostà, amb capital administrativa a Gandesa, a partir del 1319 quan passà a ser dirigida per l'orde de Sant Joan de Jerusalem, s'està recuperant i excavant, les seues restes, gràcies a la iniciativa de l'ajuntament de Batea. La directora del projecte és l'arquitecta Mercè Grifó, i les excavacions les dirigeixen els arqueòlegs Josep M. Pérez Suñé i

Pere Rams Folch, de l'empresa Rams Domenech SL, sota el patrocini de l'Ajuntament de Batea i amb el suport de la Diputació de Tarragona i el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

Les excavacions van començar l'any 2017 i es van netejant i descobrint els departaments a l'interior de la fortificació, els murs i les torres que la tancaven. Es pretén poder rehabilitar les seues restes amb l'objectiu de donar-lo a conèixer amb finalitats turístiques i històriques, motiu pel qual l'Ajuntament està refermant els camins d'accés i el Patroanat pro Batea, que ha col·laborat a buscar les subvencions per continuar les obres que expliquen la importància estratègica que tingué el lloc de l'Algars i la seua església de Sant Joan, situada davall del castell.

Fins avui s'ha delimitat la part exterior del castell construït pels templers i s'ha excavat part de la plataforma superior del castell, i se n'han documentat tres noves arcades, unes escales d'accés a la torre nord i diversos murs d'estances encara per excavar. Del castell islàmic encara no s'han trobat restes, però podrien estar entre les estructures templeres, soterrades davall de dos metres d'enderroc. Com informa Joan Fuguet, tècnic dels castells medievals, els templers milloraren la fortificació i aquesta, assentada sobre una llisa de roca, fou netejada des de la base i construïda de nou. Un cop descobert i explicat amb els cartells corresponents serà un preuat tresor per a Batea i per a tota la comarca de la Terra Alta, que pot aportar i completar el turisme històric i cultural a la zona.